

Mšecké Žehrovice

Lokalita Mšecké Žehrovice je známá zejména díky nálezům kamenné skulptury datované do doby laténské. Místo se nachází zhruba 1 km jihozápadně od Mšeckých Žehrovic ve Středočeském kraji. Publikace se věnuje poloze „Libeň“ (Mšecké Žehrovice I). V okolí je další poloha „Kaštanka“ (Mšecké Žehrovice II) a poloha „Na vrchu“ (Mšecké Žehrovice III). Také tam byly nalezeny artefakty z laténského období.

Areál leží na plochem hřbetu mezi dvěma přítoky potoka Loděnice (Novodvorský a Lipinský potok) v nadmořské výšce 421-434 m. Celková plocha s laténskými nálezy zabírá 10,3 ha. V nadloží se nachází vrstvy sapropelitu (švartny) a materiály bohaté na železo, což mělo význam pro industriální rozvoj sídliště.

Na východním konci plošiny se rozkládá čtyřúhelníkový areál. Jeho rozloha činí přibližně 1,71 ha. Východní a jižní okraje jsou poničeny orbou. Jihozápadní roh byl odstraněn při těžbě v pískovně ve 40. letech 20. století. Celý areál je ohraničen valem a příkopem. Další val jej dělí na dvě čtvercové plochy, přičemž jižní polovinu ještě diagonálně přetíná další nízký val. Valy jsou lemovány příkopy se šikmými stěnami. Pouze na severní straně severního čtverce příkop chybí.

Na jižní polovině je v současnosti orná plocha. Nejlépe se zachoval západní val. Ten je dlouhý asi 98 m, vysoký maximálně 2 m a široký 7-8 m. Příkop podél něj dosahuje šířky až 9 m a maximální hloubky 2 m. Východní val je dlouhý 95 m, severní 84 m a jižní asi 93,5 m. Celková plocha jižního čtverce je 0,85 ha. Nebyly nalezeny žádné známky vchodu.

Severní čtverec se nachází v zalesněném terénu. Také zde se nejlépe dochoval západní val dlouhý 82 m. Východní val je dlouhý 80,5 m, severní 90 m a jižní 84,5 m. Výška dosahuje maximální hodnoty 2 m, šířka až 10 m. Celková plocha severního čtverce zabírá 0,752 ha.

První písemná zpráva o valovém areálu pochází z roku 1904. Popsal jej František Velc v Seznamu historických památek ve správním obvodu Slaný. Domníval se však, že jsou to pozůstatky vojenského tábora vojska Jiřího z Poděbrad. Další zpráva je až z roku 1943. 19. května místní obyvatel Josef Šlajchrt při práci v pískovně narazil na tři fragmenty kamenné skulptury (čtvrtou část našel hned příštího dne). Nález nahlásil a 28. května na místo dorazil I. Borkovský. Ten zde vedl od října 1943 archeologický výzkum v okolí jámy s hlášeným nálezem. Jednalo se o čtvercový objekt o délce strany 80-90 cm, hluboký 1,6 m. Jáma byla vzdálená od valu 39 m. Byla prozkoumána souvislá plocha přes 400 m². Kromě kamenné hlavy zde byly objeveny zlomky keramiky, kamenný brousek, 42 zvířecích kostí a 6 kusů švartnových polotovarů.

Roku 1967 na místě provedla L. Jansová drobnou sondáž v jižním okraji valového areálu. Podrobněji popsala místo a určila je jako ohrazení typu Viereckschanzen. V 60. a 70. letech zde byly prováděny opakované povrchové sběry F. Sedláčkem. Nalezl zde zlomky keramiky, švartnu, hutnickou strusku, běhoun rotačního žernovu, železnou radlici, zlomky skleněných náramků a jiné artefakty.

V letech 1979-1988 na místě probíhal badatelský archeologický výzkum. Jeho cílem bylo určit charakter laténského sídliště, zjistit jeho vztah k valovému areálu, datovat jej a zdokumentovat. Před samotným výzkumem provedl F. Marek magnetometrickou prospekci prostoru. Výzkum byl prováděn pod vedením N. Venclové.

Kromě laténského osídlení byly na lokalitě prokázány aktivity z pozdního paleolitu až eneolitu. Z těchto období se dochovala kamenná industrie. Dále byla nalezena keramika z halštatského období a z pozdní doby římské, jeden raně středověký střep a 36 vrcholně středověkých zlomků keramických nádob (z 11. století).

V sídlištním areálu byly nalezeny zahloubené chaty, povrchové stavby, jedno ohniště, zásobní jámy a jámy jiných funkcí, kůlové jamky a žlábký. Osídlení se dá rozdělit na dvě fáze, starší z LT B2-C1 a mladší z LT C2-D1. Do starší fáze patří sídlištní stavby, pohřeb a industriální aktivity a stavby s nimi spojené.

Starší fáze, jak již bylo řečeno, byla datována do období LT B2-C1/C2. Předpokládá se, že celé sídliště zabíralo plochu okolo 10 ha. Do tohoto horizontu patří 5 zahloubených chat, jeden dřevěný dům na úrovni terénu ohrazený plotem, 2-3 zásobní jámy a přibližně dalších 35 jam. Půdorysy polozemnic odpovídají latenskému typu běžnému ve střední Evropě. Konstrukci povrchového domu tvořili tři řady kůlů. Podle jeho půdorysu autorka usuzuje, že měl sedlovou střechu. Dům byl velký 53,5 m², což je až dvakrát více než u zahloubených staveb. Mezi nalezenými artefakty je keramika s funkcí zásobní, kuchyňskou i stolní. Celkově bylo z lokality nashromážděno 12 160 střepů. Dále pak zejména švartna, hutnická struska, železná ruda a kovářská struska.

Na sídlišti byla zpracovávána švartna. V zahloubené chatě 3/86 bylo nalezeno 56,7 kg švartny v různých fázích výroby (materiál, odpad, polotovary, hotové předměty). Předpokládá se, že stavba sloužila jako dílna ke zpracování této suroviny. Polozemnice je rozlohou menší a jsou v ní malé jámy interpretované jako pozůstatky vnitřního zařízení (stoly, lavice). Celkově bylo na lokalitě shromážděno 21 000 předmětů ze švartny. Byl používán kounovský sapropelit (zdroj vzdálený 5 km od lokality). Výsledným produktem jsou poté kruhové náramky – hladké nebo žebrované. Místní však tyto předměty nosili pravděpodobně jen výjimečně.

Šest objektů bylo identifikováno jako místa, kde byla zpracovávána železná ruda. Žádný objekt nebyl určen jako hutnická pec, předpokládají se zahloubené výhňové pece. Podle strusky byla surovina tavěna za velmi vysokých teplot. Jako palivo bylo užíváno dřevěné uhlí (dubové dřevo). Celkově bylo na místě shromážděno 550 kg hutnické strusky (→ 66 kg čistého železa). Struska je v průběhu archeologizace méně pohyblivá, proto byly podle koncentrace materiálu rekonstruovány 3-4 mikrolokality související s výrobou železa. Železná ruda byla pravděpodobně získávána z železitého pískovce dostupného přímo na lokalitě a v jejím nejbližším okolí. Kovářské strusky bylo nalezeno 22 kusů. Místo kovárny ale nebylo možné určit.

Dalších 136 artefaktů bylo vyrobeno ze železa, bronzu, skla, jantaru, hlíny, kamene, kosti a parohu. Skleněných předmětů bylo nazeleno 5 kusů (korálek, prstýnek a tři fragmenty šperku). Také je třeba zmínit kamenné artefakty (brousky, přesleny, závaží), které dokládají

textilní produkci na sídlišti. A z ojedinělých nálezů je důležité zmínit kamenný žernov, který slouží jako důkaz kontaktu s lovosickým regionem v období LT C1.

O zemědělství vypovídá nález radlice a zuhelnatělé zbytky obilí. Podle organického materiálu lze předpokládat sběr plodů lísky a trnky. Také můžeme doložit chov především skotu, prasete a ovcí.

Do této fáze osídlení se řadí také nález pohřebního charakteru. Hrob byl objeven r. 1977. Jedná se o jámu obsahující spálené lidské pozůstatky, dále pak dva fragmenty keramiky a bronzové nánožníky. Je interpretován jako žárový hrob. Místo se nachází 50 m od východního okraje prozkoumaného sídliště.

Mladší fáze byla datována do období LT C2-D1. Do tohoto horizontu patří 2 zahluobené chaty, zásobní jáma, ohniště a kumulace mazanice v severovýchodním rohu severního čtverce ohrazeného areálu. Také z mladšího horizontu se dochovalo množství keramiky. Autorka předpokládá, že osídlení není kontinuální. Interpretuje jej tak, že v LT C2 využila jiná komunita již stojícího valového areálu k vybudování svého nového sídliště. Také předpokládá vyšší sociální postavení místních obyvatel. Podle nálezů byly obyvatelé v kontaktu s nejbližšími oppidy ve Stradonicích a Závisti.

Ohrazený areál prošel nejméně dvěma stavebními fázemi. Nejprve byl tvořen pouze dřevěným ohrazením bez vnitřní zástavby. Z tohoto období se dochovaly žlaby, které jsou stratigraficky starší než valy. V následné fázi (LT C2) byly v areálu vystavěny valy s příkopy. Ještě o něco později mělo dojít k oddělení čtverců. V severozápadním rohu jižního čtverce měl být v této etapě vystavěn dřevěný povrchový dům. Stavba měla pravděpodobně valbovou střechu, stěny s proutěným výpletem, později snad i roubené. Tato budova podle autorky mohla mít kultovní nebo shromažďovací funkci. Také uvažuje o prestižním významu stavby – mohla zdůrazňovat význačné postavení obyvatel sídliště. V závěrečné fázi (patrně v období LT D1) došlo k uložení kamenné skulptury do jámy. Mohlo jít o záměrné zničení hlavy v rámci rituálu nebo také jen o zbavení se poškozeného předmětu. Celý areál byl popsán jako viereckschanze. Již podle I. Borkovského šlo lokalitu s rituálním významem.

V regionu bylo objeveno dalších 32 latěnských lokalit, na kterých bylo doloženo zpracování švartny a železa. Jedná se o sídliště s vlastní zemědělskou výrobou a chovem dobytka zároveň s řemeslnou výrobou. Švartnové výrobky z těchto lokalit byly poté vyváženy do celé střední Evropy. V období LT C1/C2 osídlení regionu upadá a postupně zcela zaniká. Ani z jiných lokalit v okolí nemáme doloženo velké množství pohřebních aktivit. Je to pravděpodobně způsobeno žárovým ritem a těžko archeologicky zachytitelným uložením ostatků.

Zvířecí kosterní pozůstatky z Mšeckých Žehrovic

Při výzkumu z let 1979-88 byl kladen důraz na dokumentaci nalezených kostí zvířat. M. Beech původně chtěl také zdokumentovat a identifikovat kosti nalezené r. 1943 v jámě s kamennou skulpturou. Bohužel materiál byl ztracen během druhé světové války a dochoval se pouze na 7 fotografiích. Na fotografiích se podařilo určit 42 kostí, ve všech případech to byla dospělá zvířata. Nebylo ale možné rozpoznat rituální výběr nebo zacházení s kostmi.

Během výzkumu bylo celkem shromážděno 6 970 kostí (60,7 kg) z nichž u 2 445 se podařilo identifikovat druh (35,5 %). Většinou se jednalo o domácí zvířata (96,6 %). Zastoupení druhů se v různých fázích lišilo. Ve starším období dominoval hovězí dobytek. Dále se často vyskytovaly kosti prasat a ovcí. Minimálně je zastoupen kůň a pes. V mladším období dominuje dobytek a prase. Z divokých zvířat se v obou fázích nejčastěji vyskytuje srnec (nalezeny zejména parohy). Dále také zajíc a divočák. Bylo rozpoznáno také malé množství ptačích kostí. Po celou dobu sídliště byla pravděpodobně chována domácí drůbež. Z ojedinělých druhů byla identifikována jedna kost doupňáka a jedna kost žáby.

Mnoho kostí nese známky žáru. Častěji prasata a ovce než dobytek. Na některých artefaktech také M. Beech našel stopy ohlodání (pravděpodobně od psů). Zvířata byla většinou zabijena v dospělém věku. Patologický výzkum naznačuje, že na sídlišti byla chována poměrně zdravá zvířata.

Literatura:

Venclová, N. 1998: Mšecké Žehrovice in Bohemia: archaeological background to a Celtic hero 3rd-2nd cent. B.C. Sceaux.